

СИМВОЛІЗМ ЯК ЗАСІБ САМОВИРАЖЕННЯ В МИСТЕЦТВІ

Нові соціокультурні умови вимагають від сучасного художника не лише теоретичних та історичних знань образотворчого мистецтва, але і власного творчого самовираження. Результатом такого самовираження є створення твору мистецтва, який містить у собі художній образ, що виражається через символ і розглядається як явище складне та багатозначне. Проблема творчого самовираження в образотворчому мистецтві носить багатоплановий характер і пов'язана як із фундаментальними законами розвитку особистості, так і з естетичними пріоритетами суспільства, із появою нових форм суспільної свідомості. Також процес спрямовано на розвиток інтересу до творів образотворчого мистецтва, на вміння бачити, трактувати нові грані в художньому образі, на здатність емоційно співпереживати дійсності та художньому образу, що створюється, на творче ставлення до художнього матеріалу, на встановлення діалогу між художником та глядачем.

Художня творчість виступає процесом творчого самовираження. Творчий процес починається з задуму, який є результатом сприйняття життєвих явищ та їх розуміння особистістю на основі її глибинних індивідуальних особливостей. Ступінь загальнокультурної підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва нерозривно взаємопов'язано із його здатністю створювати або сприймати, трактувати змістовні художні образи та витвори елітарного мистецтва, що не повторюють життя дзеркально, а створюють особливу художню реальність. Художня реальність може бути паралельна історії, може бути її моделлю, але вона не є її ідентичністю. Така реальність побудована на художніх образах, якими виступає алегорична, метафорична думка, що розкриває одне явище через інше [1]. Асоціативність – одна з особливостей психологічного механізму художньої творчості – на гносеологічному рівні проявляється у вигляді метафоричності, парадоксальності, сполученні віддалених один від одного явищ. Кожна епоха знаходить у класичному образі нові сторони і дає йому нове трактування. Нові образи створюються завдяки різноманітним потребам які виникають у певний період. Такі потреби породжуються в процесі людської діяльності, у процесі накопичення знань, зміною суспільних умов життя, прогностичних потреб. Формування нової культурної свідомості, нового світогляду, картини світу залежить не тільки від суспільно-побутової та суспільно-культурної ситуації, а й формується в рамках індивідуальної творчої діяльності та індивідуального дозрівання особистості, що дозволяє вільно трактувати

символізм мистецтва. Відступ від реальності, вихід за її межі дозволяє розширити пізнавальні можливості та забезпечує здатність людини передбачити наслідки та результати певних дій, крім цього дозволяє створювати новий світ.

У мистецтві художній символ виступає як засіб виразності, він створюється художником, як створюються метафори і порівняння. Однак художній символ відрізняється від інших засобів виразності в мистецтві і насамперед від знака. Їх відмінність полягає в тому, що знак, як правило, має одне основне значення, у той час як художній символ володіє багатозначністю. По відношенню до повноцінного художнього образу художній символ виконує допоміжну роль. Художній символ виступає засобом досягнення виразності художнього образу, що є кінцевою метою і результатом творчості. Символічність образу є не що інше, як необхідна в реалістичному мистецтві міра умовності, безпосередньо спрямована проти фотографічної описовості.

Якщо в реалістичному мистецтві символічність та образність співвіднесені і врівноважені між собою, в інших художніх напрямках ця рівновага відсутня. Переважання умовності в змісті творів було характерним не тільки для ранніх форм художньої культури, але і для такої її розвиненої форми, якою була антична культура. Причиною тому була міфологія, яка виступала не тільки як світогляд, але і як форма мислення, у тому числі художнього. Під впливом християнської міфології середньовічне мистецтво набуває ще більшої символічності. Гіпертрофію художнього символу можна знайти в мистецтві XVIII – XX ст. Але необхідно зауважити, що витвори мистецтва, які залишились в історії та досягали значних успіхів в різні епохи, мали символ, який не закреслював образ, а, навпаки, допомагав більш яскравому розкриттю образного змісту твору. Таким чином, можна зазначити, що для творчого самовираження в процесі художньої творчості є важливим розуміння символу як засобу виразності художнього образу.

Можна виділити цілий ряд ознак символу: образність, вмотивованість, комплексність змісту, багатозначність, розпливчастість кордонів значень в символі, його універсальність в окремо взятій культурі, перетин символів у різних культурах, національно-культурна специфічність цілого ряду символів, сполучення символу з міфом і архетипом [6].

Образність виступає найважливішою властивістю символу, тому багато вчених підходять до поняття символу через образ. Кожен символ є образом, проте образ можна вважати символом лише за певних умов. Важливими особливостями символу є абстрагованості від конкретного образу і багатозначність, у цьому і є його цінність адже він може застосовуватися до різних конкретних ситуацій. Образно-символічна форма дозволяє найбільш адекватно висловити ірраціональне, аксіологічний зміст.

Так, мистецтво як носій художнього образу направлене на філософсько-естетичне осмислення зображуваного, інтерпретацію характерних процесів та явищ через систему художніх символів. Таке осмислення та інтерпретація у сукупності створюють естетичну атмосферу, яка захоплює почуття і розум глядача. Великою прерогативою мистецтва є його здатність художньо осмислювати дійсність, розкривати і досліджувати внутрішній світ людини. Також характерною особливістю мистецтва, що відрізняє його від інших форм суспільної свідомості, є емоційно-чуттєве начало, яке стимулює митця до створення, а аудиторію до сприймання художнього твору.

Розвиток художньо-творчої індивідуальності художника, як виконавця, для якої характерне творче самовираження, можливий при врахуванні багатоплановості символу як засобу художнього образу в мистецтві, що створюється або трактується. Цілісне, змістовне, органічне, таке що відповідає суті та породжує нові поняття сприймання та створення художніх символів, утворюється внаслідок взаємодії соціокультурних та особистісних якостей творчої індивідуальності.

Висновки. Таким чином, формування творчого самовираження сучасного художника, слід розглядати як двосторонній процес, пов'язаний, із одного боку, з виробленням необхідних якостей творчої особистості, а з іншого, – із формуванням у неї досвіду творчості. У першу чергу, художник є не лише носієм спеціальних умінь та знань, але і творчо-активною особистістю, що здатна продукувати витвори мистецтва як результат художньої творчості, тобто процес символічного пізнання та відтворення дійсності. Явища, процеси дійсності митець опановує ірраціонально, через творчу інтуїцію яка є підсвідомим, інстинктивним стимулом художньої творчості.

Література

1. Білодід Ю.М. *Основи дизайну: навчальний посібник* / Ю.М. Білодід, О.П. Поліщук. – К. : Вид. ПАРАПАН, 2004. – 240 с.
2. Копытин А. И. *Основы арт-терапии* / А.И. Копытин. – СПб. : Лань, 1999. – 256 с.
3. Кэрлот Х.Э. *Словарь символов* / Х.Э. Керлот, В. Бауэр. – М. : РЕФЛ-бук, 1994. – 608 с.
4. Леонтьев А.Н. *Деятельность: Сознание: Личность* / А.Н. Леонтьев. – М. : Политиздат, 1974. – 304 с.
5. Лотман Ю. М. *Символ в системе культуры* / Ю. М. Лотман // *Избранные статьи в трех томах / Статьи по семиотике и топологии культуры*. – Таллин : Александра, 1992. – Т. 1. – С. 191 – 199.
6. Мамардашвили М.К. *Символ и сознание. Метафизические рассуждения о сознании, символическом языке* / М.К. Мамардашвили, А.М. Пятигорский. – М. : Школа «Языки русской культуры», 1997. – 214 с.
7. Панов Е.Н. *Знаки, символы, языки* / Е.Н. Панов. – М. : Знание, 1983. – 248 с.
8. Цветков А.В. *Об актуальных проблемах психологического изучения символа* / А.В. Цветков // *Вестн. ТГУ. Серия «Гуманитарные науки. Психология»*. – 2007. – № 12 (56). – С. 154 – 158.